

A close-up photograph of a brown bear walking through a forest. The bear is the central focus, moving towards the viewer. Its fur is a mix of light and dark brown. The background is filled with green evergreen trees, slightly out of focus. The lighting is natural, suggesting a daytime setting.

Uskonto suomalaisessa yhteiskunnassa eri aikakausina

Suomalainen muinaisusko

- nykyisen Suomen alueelle pysyvää asutusta n. 9000 eKr. lähtien
- jako kolmeen pääkauteen:
 - kivikausi
 - pronssikausi
 - rautakausi
- esihistoriallisella ajalla uskonnollisuuden luonne vaihteli alueittain, myös lähteet vain arkeologisia
- kivikaudella yhteisöt:
 - elivät pääasiassa keräilemällä ja metsästämällä
 - vaihtelivat asuinpaikkaa
 - pitivät luontoa tärkeänä → riippuvaisuus luonnon antimista
- luonnonilmiöiden ja kaiken ympärillä näkyvän jumalallistaminen → luonnontapahtumia ei osattu selittää muutoin
- animismi: sielu-usko, kaikella on sielu
- haltijat: esimerkiksi Tapio, Ahti
- kolmikerroksinen maailma:
 - ylinen
 - keskinen
 - alinen
- shamaani kykeni liikkumaan eri maailman kerrosten välillä
- totemismi: tietyn toteemieläimen palvonta, suomalaisilla hirvi tai karhu

Šamaani

- toimi pyyntikulttuurissa yhteisön hengellisenä johtajana
- vaipui transsiin esimerkiksi rummutuksen avulla, ja irrotti vapaasielunsa tutkimaan maailman eri kerroksia
- keskeisinä tehtävinä erityisesti parantaminen ja pyyntionnen takaaminen
- maanviljelykseen siirtymisen myötä šamaanius muuttui tietäjyydeksi
 - tietäjät hallitsivat maagisia keinoja joilla pyrittiin hallitsemaan tapahtumia

Maailmankuvan muuttuminen

- maanviljelykseen siirtymisen myötä (n. 2000–1500 eKr.) pysyvät asuinpaikat
 - myös uskonnollisuus muuttui
- vainajanpalvelonta, hauta-antimet, hiidenkiukaat tyypillisiä
- Ukko ylijumalan kohoaminen pääjumaluudeksi
 - maanviljelys oli riippuvainen sääolosuhteista
- rautakaudella (n. 500 eKr.–1300 jKr.) mukaan voimakkaasti myös hedelmällisyyteen liittyviä rittejä
 - olennaista maanviljelyssä
- väki = energia, voima, jota oli kaikkialla
 - yritettiin hallita magian avulla

Kristinuskon saapuminen ja katolisen kirkon valtakausi

- kristilliset vaikutteet tulivat Suomeen pikku hiljaa, ensimmäiset n. 700-l. kauppiaiden mukana
- Suomen alueen kristillistäminen kesti satoja vuosia, Lappi kristinuskon vaikutuspiirissä vasta 1600-luvulla
- aluetta pidetään kristillistettynä, kun pakanallisista hautaustavoista on luovuttu
- muinaisuskon tavat ja perinteet jäivät vaikuttamaan suomalaiseen kulttuuriin ja näkyvät edelleen
- kristinuskon ja muinaisuskon sekoittuminen = kansanusko

- Ruotsin ja Novgorodin välisten taisteluiden myötä 1100–1300-luvulla suuri osa nykyisen Suomen aluetta liitettiin Ruotsin vaikutuspiiriin
 - osaksi läntistä kulttuuria
- kertomukset ristiretkistä historiallisesti kyseenalaisia
- katolisen kristinuskon saapuminen toi monia uusia asioita:
 - kirjallinen kulttuuri
 - uudenlainen aikakäsitys
 - pyhimyskalenteri nimineen ja juhlineen
 - kristilliset arvot ja normit
 - maallinen hallintokoneisto
- kirkon johdossa Turun piispa, joka oli myös Suomen alueen korkein maallinen virkamies

Protestanttinen reformaatio ja puhdasoppisuus

- Keski-Euroopassa käynnistynyt reformaatio Ruotsiin 1500-luvulla
- Ruotsin reformaatio oli hallitsijajohtoinen: Kustaa Vaasa näki uudistuksen tilaisuudeksi alistaa kirkko ja sen omaisuus valtaansa
- Suomen alueen tärkein reformaattori Mikael Agricola
 - kirjakielen synty
- käytännössä uudistukset ja muutokset toteutuivat kuitenkin hitaasti
- luterilaisuuden asemaa pyrittiin vankistamaan 1600-luvulla nk. puhdasoppisuuden ajalla:
 - tiukka kirkkokuri
 - kansanopetus ja kinkerit
 - köyhäinhoito
 - kirkonkirjat
- reformaation ja puhdasoppisuuden seurauksena syntyi vähitellen kansallinen luterilainen kirkko ja kulttuuri

Valistusaatteiden ja autonomian aika

- 1700- ja 1800-luvuilla
- Pohjoismaissa valistus näkyi erityisesti hyötyajatteluna: miten yksilön ja yhteiskunnan hyvinvointia voitiin parantaa?
- koulutettu papisto kiinnostui valistuksen uudistuksista: pappiloissa otettiin usein ensimmäisinä käyttöön uusia viljelyskasveja, työvälineitä ja menetelmiä, esim. rokottaminen
- Anders Chydenius hyvä esimerkki valistusajan papista:
 - lääkäri
 - keksijä
 - uusien viljelysmenetelmien kokeilija
 - painovapauden ja liberaalin talousajattelun kannattaja
 - valtiopäiväedustaja
- puhdasoppisen kristillisyyden vastavirtaus pietismi toi hartauskirjallisuuden maallikoiden ulottuville
- 1800-luvun kansallisen heräämisen ja pietismin innoittamana syntyi herätysliikkeitä
- Venäjän vallan aikana luterilaisen kirkon yhteiskunnallinen ja kulttuurinen asema säilyi edelleen vahvana

Itsenäinen Suomi ja modernin yhteiskunnan rakentaminen

- vuoden 1918 sisällissota synnytti juopaa työväenliikkeen ja valkoiseksi leimatun kirkon välille
- talvi- ja jatkosodissa kristillisyyttä nähtiin osana suomalaista arvopohjaa (koti, uskonto, isänmaa)
 - syntyi käsitys evankelis-luterilaisesta kirkosta kansankirkkona
- 1960- ja 1970-lukujen nuorisoradikalismi kyseenalaisti perinteisiä arvoja, luterilaisen kirkon sisältä syntyi uudistuksia vaativa viides herätysliike
- 1900-luvun loppupuolella uskonnollinen moninaisuus on merkittävästi lisääntynyt, yhteiskunta osin maallistunut, kulttuuri ja arvot liberalisoituneet ja pluralisoituneet
- uskonnolliset yhteisöt toimivat hyvinvointivaltion turvaverkkona järjestäen monenlaista aktiviteetti-, tuki-, ja avustustoimintaa

